

ALIZA MARCUS

Kan ve İnanç

PKK ve Kürt Hareketi

Blood and Belief

The PKK and the Kurdish Fight for Independence

ÇEVİREN Ayten Alkan

i l e t i ŝ i m

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	7
Türkçe Baskıya Önsöz	9
Okura Not	12
Giriş	17
Başlarken	23

BİRİNCİ KISIM

Öcalan, Kürtler ve PKK'nın Başlangıcı

1. PKK'nın Kökenleri: 1949-1976	31
2. Önder Abdullah Öcalan, 1975-1980	53
3. Hayata Kaçış, 1980-1982	77
4. Savaşa Giden Yol, 1982-1984	109

İKİNCİ KISIM

PKK'nın Güç Takviyesi

5. Sadakat ve Şiddet, 1985-1990	125
6. Hedefe Ulaşmak için, 1985-1990	149
7. Akın, 1988-1991	181

ÜÇÜNCÜ KISIM
PKK Militanlarının
Kontrol Kazanma Mücadelesi

8. Sokak Savaşı, 1991-1992	209
9. Savaş Kızıyıyor, 1992-1993.....	235
10. Savaş ve Siyaset Birbirine Giriyor, 1991-1993	269
11. İşler Tersine Dönüyor, 1993-1997	297

DÖRDÜNCÜ KISIM
Öcalan'ın Yakalanması ve Sonrası

12. Düşüş, 1995-1998	321
13. Yeni Bir Yol Arayışı, 1995-1998.....	341
14. Öcalan'ın Beklenmedik Yakalanışı, 1998-1999.....	359
15. PKK Kendisini Koruyor, 1999-2007	381

Sonuç	399
--------------------	-----

<i>KRONOLOJİ</i>	409
<i>NOTLAR</i>	415
<i>KAYNAKÇA</i>	417
<i>DİZİN</i>	425

Türkçe Baskıya Önsöz

Kan ve İnanç PKK'nın hikâyesi. 1970'lerde Türkiye solundan umudunu kesen ve Ankara'nın Güneydoğu üzerindeki hâkimiyetini sona erdirip denetimi ele geçirmek üzere silahlı bir Kürt grup oluşturmaya karar veren Abdullah Öcalan'ın bu girişiminden, 1999'daki yakalanışına, ardından Türkiye'nin PKK'ya karşı zafer ilan etmesine ve Kürt sorununun "çözüm"e kavuştuğunu duyurmasına kadar uzanıyor. Sonraki birkaç yıl boyunca, şiddete dayalı Kürt mücadelesinin sona erdiğine ilişkin düşünceleri yıkacak bir gelişme olmadı. Öcalan'ın, yargılanma sürecindeki ifadelerinden dolayı hayal kırıklığına uğrayan PKK militanları örgütten ayrıldı. Savaştan bitap düşen Kürt sivililer, Türk hükümetinin demokratik çözüm arayışına gireceğini umuyorlardı.

Ne var ki, 2006 yılı sonlarında, bu kitabın son bölümünü bitirdiğim günlerdeki duruma bakıldığında, isyancı örgütün hâkimiyeti yeniden eline aldığı görülüyordu. Irak Kürdistanı'ndaki saklanmaya elverişli ücra mevzileri kullanan militanlar, giderek artan bir başarıyla, Türk askerî hedeflerini vuruyorlardı. Bir ada hapisanesinde tek hükümlü olarak bulunan Öcalan, PKK'nın resmî lideri sıfatını hâlâ taşıyordu ve hem internet hem de Türkiye'deki Kürt yanlısı gazete aracı

lığıyla emirlerini iletiyordu. 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali ve ardından Kuzeý Irak'ta, başkanlığını –bir zamanlar Öcalan'ın düşmanı olan– Mesud Barzani'nin yaptığı Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin oluşumu, Türkiye'deki Kürtlere nelerden yoksun olduklarını anımsattı.

Türkiye'deki Kürt sorununu anlayabilmek için, PKK'yı tanımak gerek. Örgüt Türkiye'deki Kürtler ve Kürt siyaseti üzerindeki kontrolünü nasıl sürdürdü? Genç erkeklerle kadınları sivil hayatlarından vazgeçip bağımsız bir devlet için savaşmak üzere dağlara çıkmaya yönelten ne? Kürtler, yoksul oldukları ve başka bir seçenekleri bulunmadığından mı, yoksa örgüte ve hedeflerine tam manasıyla inandıklarından mı PKK'ya katılıyorlar? Bu soruları yanıtlayabilmek için, bizzat asilerle konuşmak lazım.

İngilizce baskı yayımlandığından bu yana ağırlıklı olarak iki eleştiriyle karşılaştım. PKK'ya yakın olan kimi insanlar, çalışmanın PKK'dan ayrılmış bulunan kişilerle yaptığım görüşmelere dayanmasını eleştirdiler. Bu kişilere güvenilemeyeceğini söylüyorlardı. Bu doğru değil. Kitabımda, PKK'nın içindeki insanların, eğer konuşma imkânı bulsalarđı bugün ne söyleyeceklerini gösterdim... Ama bu imkâna sahip değiller. Sürekli hareket halindedeler. Türk askerleriyle savaşıyorlar. Savaşın harareti içinde, PKK'daki tarihleri üzerine düşünecek ne zamanları ne de böylesi bir ilgileri var. Üstelik her şeyin ötesinde, PKK içindeki, yüksek sesle dillendirilmeyen kurallarla bağlılar: Öcalan'ı eleştirmek, ölümlle cezalandırılabilir bir saldırı addediliyor.

İkinci eleştiri de hikâyenin, Öcalan'ın yakalamışının ardından gelen PKK faaliyetlerini ayrıntılı biçimde ele almaması. Bunu özellikle tercih ettim. PKK, eylemleri, stratejileri ve yaklaşımı 1983-95 yılları arasında biçimlenmiş olan bir örgüt. PKK'yı anlamak için, örgütün nasıl işlediğini, takipçilerini nasıl yönlendirdiğini kavramak gerekiyor. Bunu, hem PKK'nın 1980'ler ve 1990'lar boyunca sürdürdüğü silahlı mücadelesini hem de Türkiye'de Kürt siyaseti ve Kürtlerin ulusal söylemleri üzerinde denetim kurma çabasını ayrıntılarıyla inceleyerek

yaptım. Bu unsurlar anlaşıldıktan sonra, geriye kalan olaylar ancak tamamlayıcı sayılabilir. PKK değişmedi.

Peki, PKK değişebilir mi? Kolay değil. Nihai olarak bu, Türkiye devletinin yıllardır süren çatışmayı sonlandırmak üzere ilk adımı atmasıyla söz konusu olabilir.

Aliza Marcus, Washington DC, Ocak 2009

Giriş

1978 yılının soğuk bir sonbahar gecesi, üniversiteden ayrılmış küçük bir grup genç ve arkadaşları, bağımsız bir Kürt devleti için yürütecekleri savaşı planlamak üzere, Türkiye'nin güneydoğusunda, loş bir odada bir araya geldi. Devrimci heyecanlarıyla güvenlerinden güç alan bu genç erkekler ve kadınlar, amaçlarının önünde herhangi bir ciddi engel görmüyorlardı. Kimsenin düşüncesi de onları ilgilendirmiyordu. Türkiye ordusunda yüz binlerce deneyimli asker görev yapıyordu. Türk hükümeti bir NATO üyesi olarak, ABD'nin yakın bir müttefikiydi ve ordusu kısa bir süre önce Kuzey Kıbrıs'a yaptığı çıkarmayla gücünü kanıtlamıştı. Radikal grupların izini sürenler nezdinde yeni kurulan Kürdistan İşçi Partisi (PKK), macera arayışında bir grup ya da eşkıyadan başka bir şey değildi.

Birkaç yıl içinde bu öngörülerin yanlışlığı ortaya çıkacaktı; zira PKK hızla güçlenip Türkiye'deki Kürt ulusal hareketini radikalleştirdi. Silahlı erkeklerle kadınlardan oluşan küçük grup, çok sıkı örgütlenmiş, yaklaşık 15.000 kişilik bir gerilla gücüne dönüştü. Bunun yanı sıra, Türkiye'de 50.000'den çok sivil militan ile Avrupa'da on binlerce aktif destekçi kazandı. Türkiye'deki savaş, geride yaklaşık 40.000 ölü bırakıp her iki tarafta da insan hakları ihlallerine yol açacak ve her biri

PKK'yı kendi amaçları doğrultusunda kullanmayı amaçlayan İran, Irak ve Suriye'yi de içine çekecekti.

Türkiye'nin 1999 yılında PKK lideri Abdullah Öcalan'ı yakalaması ve hemen ardından Öcalan'ın ayrılıkçı savaşı askıya alma kararı, Türkiye için büyük bir zafer olarak nitelenmişti. Başlangıçtaki bu coşkulu hava, isyan grubunun çökmüş olduğuna inanmayı kolaylaştırıyordu. Ne var ki, savaşın sonu ne PKK'nın sonu ne de Türkiye'deki Kürt sorununun sonu anlamına geliyordu. On yıldan fazla bir zamandır Türkiyeli Kürtlerin başlıca politik örgütlenmesi olan PKK, denetim erkini ve etkisini sürdürdü. Türkiye, yeni barış koşullarına rağmen, Kürtlerin taleplerini dinlemeye yanaşmayarak Kürt sorununu canlı tuttu.

2004 yılında PKK, güçlerini yeniden bir araya getirdi ve tek yanlı ateşkese son verme çağrısında bulundu. 2006 yılına gelindiğinde, çatışmalar ve her iki taraftan ölenlerin sayısı yeniden yükselişe geçmişti. Asilerin savaşa dönmek için birçok nedeni vardı: Bu, Ankara'nın politik eylemsizliğine bir yanıtı; PKK'nın ayakta ve denetim altında kalmaya devam ettiğini göstermenin bir yoluydu ve son olarak, dikkate alınması gereken bir Irak unsuru vardı. 2003 yılında ABD öncülüğünde Irak'a girilmesinin ardından, Iraklı Kürtler ilk kez kendilerini yönetme şansını elde ettiler. Irak'ın geri kalanı iç savaşa sürüklenirken, ülkenin 26 milyonluk nüfusunun yaklaşık beş milyonunu oluşturan Iraklı Kürtler, kuzeydeki görece homojen bölgelerine çekildiler. Irak'taki müttefiklerine cephe almak istemeyen ABD'nin gönülsüzce de olsa onayıyla, Kürtler özerklik talebinde bulundu ve 2005 sonlarında yürürlüğe giren yeni Irak Anayasası ile bunun hukuksal zeminini elde etti. Onaylanan sıfatıyla Irak Kürdistanı'nın kendi parlamentosu, bayrağı, ordusu ve petrol kaynaklarıyla ilgili yatırımlarını düzenlemek üzere kendi yasaları var. Bu haliyle, Türkiye'deki Kürtlerin çoğu gibi Irak'taki Kürtlerin de uzun süredir hayalini kurdukları bağımsız devleti ziyadesiyle andırıyor. Bir zamanlar bölgedeki hâkim Kürt grubu olarak görülen PKK, birdenbire geri plana düşme korkusuna kapıldı.

Bölgedeki ülkelerin –ve ABD’nin– üzerinde uzlaştığı belki de tek şey, bağımsız Kürdistan’ın iyi bir fikir olmadığı fikri. Kurulacak bir Irak Kürt devleti Irak’ı parçalayabilir; ülkenin geri kalanı ve zengin petrol rezervleri üzerinde kontrol elde edebilmek için öteki etnik ve dinsel grupları şiddetli bir savaşa itebilir. Irak’la sınır komşusu olan Türkiye, İran ve Suriye’nin ise başka kaygıları var: Her birinin sınırları içinde ulusalcı Kürt hareketleri mevcut ve bunlardan bazıları silahlı. Kuzey Irak’ta ortaya çıkacak bir Kürt devleti, başka yerlerdeki Kürt eylemcileri de yüreklendirir.

Henüz resmî olarak bağımsızlığını kazanmasa da, Irak Kürt “mini-devleti”nin yankıları, bütün bölgede dalga dalga yayılıyor; en çok da, 70 milyonluk nüfusunun yaklaşık % 20’sini oluşturan 15 milyonluk Kürt nüfusa sahip Türkiye’de. PKK destekçileri yeniden Öcalan posterleriyle sokaklara çıkıyor; Türkiye-Irak sınırındaki dağlarda bulunan PKK kamplarına gidiyor. Bu kez savaş, daha da kanlı olabilir. Yeni bir kentli militan kanat olan Kürdistan Özgürlük Şahinleri (TAK), batıdaki şehirleri ve turizm beldelerini hedefliyor. Düzenledikleri saldırılar 1990’lardakinden daha sık ve daha profesyonel. İlk kez, ülkenin kentleşmiş batılı merkezlerinde Kürtlerle Türkler arasında gerçek bir sivil şiddet tehlikesi var.

Kürt azınlığın uzun süredir ayrımcılığa uğradığı ya da baskıya maruz kaldığı öteki ülkelerde de durum giderek gerginleşiyor. Kürtlerin, 18 milyonluk nüfusun % 10’unu oluşturduğu Suriye’de, güvenlik güçleri ve Suriye Araplarıyla Kürtler arasında şiddetli çatışmalar başladı. Suriyeli Kürtler bir zamanlar PKK’ya bağlılıklarını bildirmişti; fakat bu bağlılık, Öcalan ülkeden çıkarılıp grubun eylemleri tamamen yasaklandığında son buldu. Şimdi, etkin temsilden yoksun, demokratik değişimden çok da umutlu olmayan Suriye Kürtleri, seslerini yükseltmeye başladılar. Kendi devletlerini istemiyor olabilirler –en azından şimdilik–, ama siyasal ve etnik temelli haklarını istiyorlar. Bunlar, Arap milliyetçisi otoriter Suriye devletinin temellerini tehdit eden talepler.

Durum, 68 milyonluk nüfusun yaklaşık % 7’sini Kürtlerin

oluşturduğu İran'da da çok farklı değil. İran'daki Kürt hareketi Saddam Hüseyin'in devrilmesinin ardından yükselişe geçti; Kürtler, Irak'ta kendileriyle aynı etnisiteden olan topluluğun politik kazanımlarından yana kalabalık gösteriler yaptılar. PKK, kısmen 1990'larda İran'ı arkasına alabilmek için, İran Kürtlerini göz ardı etmişti; ne var ki Tahran, Öcalan yakalandığında desteğini kesti. Şimdi PKK, etkin olarak İran Kürtlerinin desteğini kazanmaya çalışıyor. İslami rejimden, siyasal özgürlüklerle ilgili taleplerine yıllardır cevap alamayan İranlı Kürtlerin de bu sese kulak verdiği söylenebilir. İran Kürtlerinin PKK'yla bağlantılı PJAK'ı (Kürdistan Özgür Hayat Partisi) Kuzey Irak'taki Kandil dağlarında PKK'nın yanında konuşlanmış durumda. PJAK'ın silahlı güçleri, İran askerî kuvvetlerinin etkili bir düşmanı haline geldi. Askerî birlikler, 2006 yılı ortalarında, isyancıları dışarı sürmek için dağdaki menzillere kısa süreli silahlı baskınlar ve bombardımanlar düzenlemeye başladı.

ABD'nin Irak'ı istikrara kavuşturma ve bölgeye demokrasi getirme mücadelesi uluslararası topluluğun dikkatini buraya çekiyor. Kürtler dünyanın en kalabalık devletsiz halkı ve yaklaşık yarısı Türkiye'de yaşıyor; dolayısıyla buradaki mücadele bölgedeki daha geniş Kürt sorununun çok önemli bir bileşeni haline geliyor. PKK'yı ve Türkiye'deki Kürtlerin taleplerini anlamak, dünyanın bu sorunlu coğrafyasında ABD'nin istikrarlı politikalar oluşturmada karşılaştığı güçlükleri anlamak için de temel önemde. Irak'taki kriz ve buradaki potansiyel Kürt ayrılıkçı hedefleri, bölgedeki 28 milyon kadar Kürt'ün, onları yöneten hükümetler ve bölgedeki gelişmeleri etkilemeye çalışılan Batılı güçler için, daha uzun bir süre istikrarsızlık kaynağı olacağını gösteriyor.

* * *

PKK'nın merkezi olan Şırnak'taki ücra dağlık bölgeye ilk kez gittiğim 1989 yılında, Türkiye'deki Kürt meselesi hemen hemen hiçbir gazeteci tarafından ele alınmamıştı. Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in Halepçe'deki Kürt topluluğu ze-

hirlemesinin ardından yalnızca bir yıl geçmişti, fakat bu olay bile sınırın beri tarafında yaşanan acı savaş hakkında çok fazla ilgi uyandırmamıştı. Başlıca neden, Batı'nın ancak, Halepçe'de olduğu gibi aynı anda bilce Kürt'ün ölmesi halinde olaya ilgi göstermesiydi. Kürt meselesi, yaşadıkları bölge gibi yahtılmıştı sanki: Türkiye, İran, Irak ve Suriye sınırlarının kesişme alanında, zorlu bir toprak parçası. Öte yandan, Kürtleri de anlamak kolay değildi. Hudutlar, farklı diyalektler, aşiret bağları ve kan davalarıyla bölünmüş bu nüfusun kalkıştığı ayaklanmaları, merkezî otoriteye başkaldıran silahlı eşkiyanın entrikaları olarak görüp bertaraf etmek kolaydı.

Çukurlarla dolu tozlu topraklı bir yolu takip ederek, taş ve çamurdan yapılmış evlerden ibaret köye gittiğimizi anımsıyorum; burada, PKK militanı kızın mezarının küçük bir taşla işaretlendiğini gördüm. İsmi Zahide'ydi ve Türk ordusuyla girişilen bir çatışmada ölmüştü. Köydekilerin anlattığına göre, askerler onu köy dışındaki belirsiz bir yere gömmeye kalktıklarında, buldozerler toprağı delememişti. Üç kez denemişler ve üç kez başarısız olmuşlardı. Halk bunu, Allah'ın kızı –ve PKK'nın mücadelesini– koruyup gözettiğinin bir işareti olarak yorumluyordu. Askerler sonunda kızın cesedini gömülmesi için ailesine teslim etmişti. Küçük mezarı, zamanla, özellikle kadınların koca bulmak ve çocuk sahibi olmak için dua etmeye geldikleri bir adak yerine dönüşmüştü. Bu hikâyeyi dinledikten sonra, kendi mensuplarına karşı zalimane tutumuna, Kürt sivillere karşı düzenlediğı kanlı saldırılara rağmen, Türkiye'deki Kürtlerin çoğunluğunun yanı sıra Avrupa'daki birçok Kürt'ün de bağlılığını kazanmayı başarmış PKK hakkında daha derinlemesine bilgi edinmeye karar verdim. Sonraki yedi yıl boyunca, Güneydoğu'nun ve Kuzey Irak'ın dört bir yanını dolaşıp hikâyeler dinledim; kimi zaman serbest, daha sonraları Reuters haber ajansının muhabiri olarak çalıştım.

1995'te, Reuters'in İstanbul muhabiri olarak çalıştığım ikinci yılımda, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi bana karşı bir dava açtı. Irka dayalı nefreti "tahrik etmek"le suçlanıyordum ve nedeni, Türk askerlerinin, militanların yardım almasını en-

gellemek üzere Kürt sivilleri köylerini terk etmeye nasıl zorladığını anlatan bir makalem di. Makale Türkiye'deki bir Kürt gazetesi tarafından kullanılmıştı; gazete, Türkiye'deki diğ er birçok gazete gibi Reuters haber ajansına aboneydi. Böylece hakkımda dava açılması mümkün olmuştu. Hiç kimse makalede anlatılanların gerçek dışı olduğunu öne sürmedi; söylenen, yayınlanmasaydı daha iyi olacağıydı. Beraat ettim, fakat Türk yetkililer artık Türkiye'de çalışmamam için baskı yaptılar. Reuters kısa süre içinde beni Lefkoşa'daki (Güney Kıbrıs) Ortadoğ u/Afrika masasına gönderdi. Türkiye'ye defalarca geri geldim: Kimi zaman çalışmak, kimi zaman da arkadaşlarımı görmek için; fakat yetkililerle sorun yaşamak istemediğim için, Güneydoğ u'daki Kürt meselesi hakkında haber yapmaktan kaçındım.

Bu kitabı yazma fikri, Öcalan'ın yakalanmasının ardından geldi. Öcalan'ın yeni, uysal duruş u ve militanlara yaptığı silahsızlanma çağrısı PKK militanlarını hayal kırıklığına uğ ratmış ve gruptan kopmalar başlamıştı. Cesareti kırılan ve geçmişle riyle yüzleşmeye başlayan tanınmış militanlar, şimdi konuşmaya yanaşıyorlardı. İlk kez, Türk ordusunun açıklamaları ya da gözaltındaki PKK militanlarının ifadeleri dışında, doğ rudan doğ ruya hareketin içinde yer alanlardan ayrıntılı bilgi almak mümkün olmuştu. PKK konusuna dönmeye çekinsem de, ayrıntılara ulaşma şansını elden kaçıramazdım. Söz konusu olan, hakkında birçok makale yazdığım bir örgüttü, ama bu makalelerin neredeyse tamamı sivil destekçilerden ve Türk muhaliflerden edinilen bilgilere dayanıyordu.

Umuyorum bu kitap Türkiye'deki Kürt savaşının ve bölgedeki Kürt çatışmasının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunur. Ve bu arada, Zahide isimli 16 yaşında bir kızın, ailesini ve arkadaşlarını bırakıp, muhtemelen bir iki yıl içinde öleceğini bildiği bir savaşa katılmasına yol açanın ne olduğunu da açıklamaya yardım eder.

Washington, DC, Aralık 2006